

Nesima Krdžalić

An abstract painting featuring a complex composition of bold, expressive brushstrokes. The color palette is rich and varied, including deep reds, vibrant blues, earthy browns, and soft pinks, all set against a light, textured background. The strokes are dynamic and layered, creating a sense of movement and depth. The overall effect is one of creative energy and emotional intensity.

KREATIVNO IZRAŽAVANJE
slikanjem **KAO METODA**
KOMUNIKACIJE

Nesima Krdžalić

Kreativno izražavanje
slikanjem
kao metoda komunikacije

Tuzla, 2008.

Centar za edukaciju i humani razvoj "Amica EDUCA"

Bosna i Hercegovina
Tuzla, Klosterska 13
Tel./fax: 00387-35-248-911
www.amica-educa.com
educa@bih.net.ba

"Kreativno izražavanje slikanjem kao metoda komunikacije"

Izdavač: Javna ustanova Zavod za odgoj i obrazovanje osoba
sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju
Tuzla, Krečanska 5
Tel./fax: 00387-35-281-427

Za izdavača Sanela Mandžukić

Autor Nesima Krdžalić

Recenzenti: Zlata Nišić, školski pedagog-psiholog
Erika Uhl, pedagog i porodični terapeut

Lektorica Prof. bosanskog jezika Mirela Rehić

Tehnička priprema i štampa

"PrintCom" d.o.o. grafički inženjering Tuzla

Za štampariju Delila Hadžimehmedović

Tiraž 500 primjeraka

**Izdavanje ove publikacije je omogućeno zahvaljujući finansijskoj pomoći
Vlade Tuzlanskog kantona i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta
Tuzlanskog kantona**

Recenzija

Zlata Nišić, školski pedagog-psiholog

Priručnik “Kreativno izražavanje slikanjem kao metoda komunikacije” možete doživjeti kao podršku i primijeniti u radu sa djecom kojoj treba pomoć da vlastitim snagama prebrode teškoće.

Način pisanje čini ovaj rad veoma prihvatljivim i namijenjen je za roditelje, nastavnike, savjetnike i terapeute.

U početnom dijelu su objašnjeni osnovni principi koje je važno razumjeti da bismo lakše i uspješnije radili sa djecom.

Metodu je lako primijeniti, nadopunjavati, poboljšavati i zbog toga je ovaj priručnik kao podrška da se isproba.

Također, važan je doprinos stručnjacima i zajednici u cjelini.

Recenzija

Erika Uhl, pedagog i porodični terapeut (prijevod recenzije)

U središtu pažnje nije gotov produkt nego je pažnja u potpunosti posvećena radu i procesu nastajanja slike kao slobodnom izrazu bez pritiska i umjetničkih zahtjeva. Kreativno izražavanje slikanjem se odvija u jednom prostoru u kojem se susreće uzajamno poštovanje i na jednom mjestu gdje duševne stvarnosti onih koji slikaju (odrasli i djeca) pronalaze svoj izraz u nekoj slici. Tako nastaju slike na kojima oni koji slikaju, često na lično iznenađenje, kreativno oblikuju aktuelne životne teme, osjećanja i tjelesne senzacije. U ovim se slikama nekada izraze nesvjesne veze i zamršenosti u sopstvenoj familiji.

Većinom mi o tome ništa ne znamo, ali ova porodična povezanost utiče na naše ponašanje i više nego što mi slutimo i želimo.

Tako slike koje nastaju metodom "Kreativno izražavanje slikanjem", kao što je opisano u ovoj publikaciji, na osnovu višestruko praktičnog iskustva Nesime Krdžalić, mogu donijeti svjetlo u nesvjesnu tamu i forsirati individualno sazrijevanje.

Uvod

Uključivanjem u proces kreativnog izražavanja slikanjem možete naučiti kako da se efikasnije i hrabrije nosite sa svojim unutarnjim kritikama, kako da se krećete kroz osjećanja praznine, straha i dosade i kako da iscijelite ona skrivena mjesta unutar sebe koja se bore protiv svoje žudnje za izražavanje.

Možete povratiti svoj entuzijazam i impuls da okušate nove stvari, eksperimentirate, činite greške, drugim riječima, probuditi ćete svoja čula kreativnosti. Dobijate mogućnost da pronađete način kako da dekodirate poruke sadržane u vašem tijelu i osjećajima.

Pred vama se nalazi priručnik sažetog stručnog znanja i dugogodišnjeg praktičnog iskustva prožetog sa puno ljubavi autorice, koji vam može biti podrška za ulazak i vođenje procesa samospoznaje primjenjujući metodu kreativnog izražavanja slikanjem.

***Ivona Erdeljac,
Programm Coordinator Assotiation Amica Educa***

JEDAN METOD PO ARNO ŠTERNU I BETINI EGER

Arno Štern /Stern Arno/ je tvorac metode “Kreativno izražavanje slikanjem”, kao slobodnog slikanja bez teme, uticaja i korekcije.

To je neverbalni način izražavanja osjećanja pomoću papira i boja bez zahtjeva za određenim formama.

Arno Štern nije razgovarao o slikama niti sa djecom niti sa odraslim.

Betina Eger /Egger Bettina/, njegova sljedbenica, mišljenja je da o slikama treba razgovarati.

Naša iskustva idu u prilog njenom mišljenju.

Krajnji produkt rada je slika koja nije predmet estetske procjene niti psihološke interpretacije. Važan je proces nastajanja slike i doživljeno iskustvo kao krajnji rezultat tog procesa. To može imati duboko djelovanje na osobu bez potrebe za verbalnim opisom.

Kroz različite tehnike mogu se proraditi sopstvene blokade i granice u čemu važnu ulogu ima uticaj grupe i voditelj.

U procesu kreativnog oblikovanja postaje jasno šta neko želi, a šta ne želi. On samo odlučuje o promjeni slike ako je kao takvu ne želi.

Slika jedne odrasle osobe kojom nije bila zadovoljna. Bila je ako kaže: “Razočarana ulazom u unutrašnjost pećine koji je kvario cijelu sliku.”

Jasmina, studentica

Odlučila je na staroj slici
naslikati novu i “popraviti”
ono što sliku kvari.
Bila je zadovoljna.
Ipak kaže:
“Ne znam kako sam naslikala
da se pećina otvorila.”

9

Alma je stara 14 godina. Ona je naslikala ovu sliku. Ovo je njena priča:
“Naslikala sam vedro nebo i kako padaju zrele jabuke. Između leti bijeli maslačak.”

Samira je učenica u grupi. Šta vidi Samira na Alminoj slici:
“U gornjem dijelu slike vidim tri ribe kako plivaju u društvu jedna za drugom. Najmanja, četvrta riba se odvojila i pliva ispod, sama. Ona je usamljena i tužna jer je ne primaju u društvo.”

Izetova reakcija na Alminu sliku:
“Ovo je priča jednog velikog plavog delfina koji prati jednu podmornicu. Na tom dugom putu delfin susreće puno meduza, korala i morskih trava.”

Voditelj grupe: “Kako se osjećaš dok gledaš sliku?”

Izet: “Volio bih da sam delfin i da plivam u ovom moru boja na slici.”

U radu metodom
“Kreativno izražavanje
slikanjem”
primjenjuju se razne
tehnike kao: modeliranje,
rezanje, lijepljenje, rad
kredom, olovkom,
tintom, špahtlom...

Slikanje spužvicom.
Ponekad je za izraz
potrebno više od jednog
lista.

Vahdeta 10 godina

Tehnika slikanja prstima smiruje, opušta i oslobađa straha od mogućih grešaka. Ne zahtijeva vještinu, a nastalo se lako prekriva, mijenja i briše.

Jedna takva tehnika može smanjiti agresiju i kroz to može nastati nešto novo, kreativno, zadovoljavajuće.

Fahrudin, 12 godina

O GRUPI KOJA SLIKA

Riječ grupa potiče od francuske riječi “groupe” što označava skupinu ljudi koji su povezani u neku samostalnu zajednicu.

Dakle, grupni rad bi se odnosio na timski, zajednički rad grupe ljudi koji je usmjeren ka jednom cilju.

“Da bi grupa mogla djelovati nužno je razviti osjećaj zajedništva i pripadnosti. To znači da članove mora međusobno vezati visok stupanj povjerenja koji će opet ovisiti o stupnju međusobne solidarnosti”. (K. Bunčić, Đ. Ivković i sur. *Igrom do sebe*, Zagreb, 1944. str. 37). U kreativnom radu slikanjem grupa je izvor pomoći u kojoj se pojedinac osjeća zaštićen, u kojoj ima osjećaj topline, ljubavi i pozitivnih emocija. Mišljenje pojedinca se uvažava, a ono zahtijeva respekt slike i osobe. Energija grupe, slika i voditelj stvaraju otvoreni prostor koji može pomoći da prorade unutarnji procesi i otvoreno se izrazi nešto od svog unutarnjeg svijeta. Emocijama se daje mogućnost da teku i da u najrazličitijim fantazijama ostane na papiru ono što je u duši, a očima nevidljivo. Tajne i osjećanja nalaže svoje mjesto na slici onakvoj kakva jeste, a atmosfera u grupi i voditelj imaju odlučujuću ulogu da se i ispriča ponešto od onog na što slika podsjeća, što se vidi i osjeća.

MJESTO ZA SLIKANJE

Mjesto za slikanje može biti manji ili veći prostor u kojem se nalazi tekuća voda i dovoljno svježeg vazduha. Zidovi treba da budu zaštićeni nekim prikladnim materijalom na koji se sa lakoćom može fiksirati list papira. Bolje je ako prozor ima pogled na prirodu nego na ulicu prepunu ulične vreve.

U centru prostora za slikanje je stol na kojem se nalazi potreban materijal ovisno od teh-nike koja će biti primijenjena. To je centar susretanja učesnika grupe. Oni imaju mogućnost izbora veličine papira na kojem će slikati. Papir treba fiksirati na zid u visini očiju onoga koji slika.

Četkice treba da budu mekane i guste da mogu primiti mnogo boje. To djeluje opuštajuće i oslobađajuće. Trag koji one ostavljaju na papiru često prati izraz glasnog oduševljenja i zadovoljstva. U tom prostoru svako slika za sebe onako kako može i ne miješa se u rad drugog. Tako se pojedinac ne osjeća da je od nekoga iz grupe posmatran. Učesnici ne postavljaju pitanja u vezi sa slikom. Nema straha od neuspjeha i grešaka. Važna je spoznaja učesnika da se nešto može lično, sam učiniti.

Vrijednost jedne slike je u tome da ona ima uticaja na nekog u grupi a ispoljene asocijacijama posmatrača su dragocjene i u zajedničkoj vezi sa vježbom koja ima svoja pravila posmatranja slike.

Mjesto za slikanje

Učesnici seminara: Grupni rad na jednoj zajedničkoj slici

VODITELJ GRUPE KOJA SLIKA

Voditelj grupe treba da bude spontan, nenametljiv i suosjećajan.

Treba da bude educiran u ovoj oblasti i lično angažovan u ovom polju rada na istim situacijama radi sopstvenog upoznavanja i boljeg razumijevanja djece i odraslih. Prije početka slikanja voditelj odrasle učenike upoznaje sa metodom i krativnim procesom, a kao uvodne igre primjenjuje igre za sticanje povjerenja i grupne povezanosti. Posebno kreira jednostavne kratke vježbe pažnje koje dovode do smirenja i opuštanja. U radu sa djecom posebnu pažnju posvećuju igrama za upoznavanje, njegovanju odnosa prema grupi, materijalu i pravilima ponašanja prilikom slikanja.

Prilikom prvog dolaska u atelje i prvog iskustva voditelj polazi od grupnog slikanja prstima i cijelom šakom, sa obje ruke, na velikom formatu papira i u stojećem položaju. Svaka radoznalost od strane voditelja grupe ruši povjerenje u grupi. Učesnici se osjećaju zbunjeni, razotkriveni, posmatrani i ne osjećaju se slobodnim.

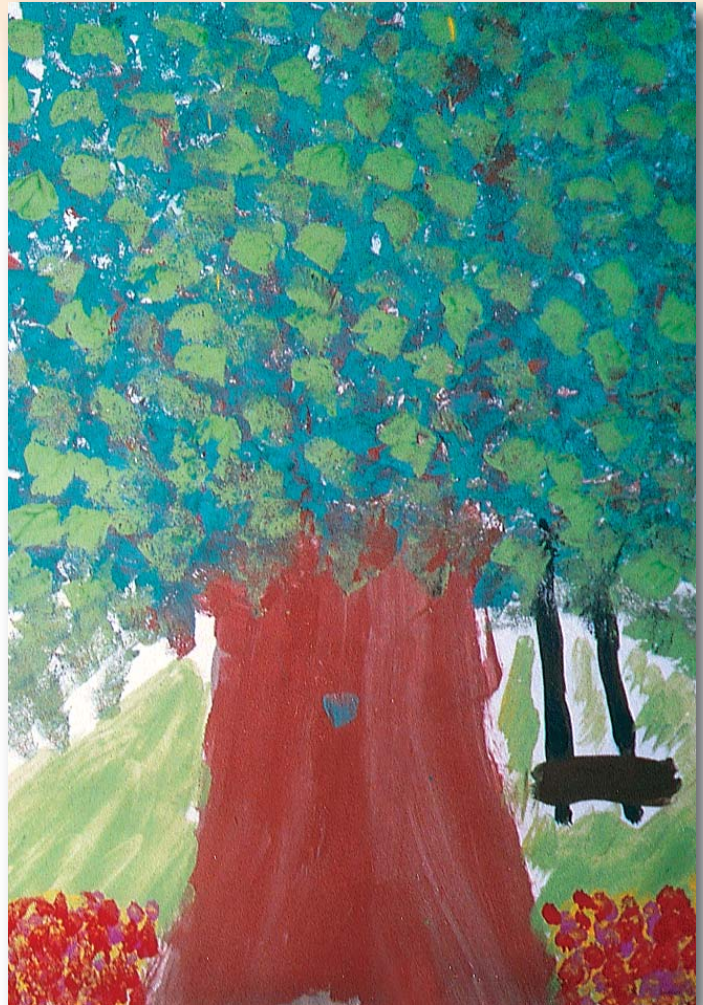
Voditelj prati dinamiku grupe i stvara otvoreni prostor za razgovor u grupi. Pazi da niko ne bude povrijeđen i da se razgovor o slici zadrži na relacijama ličnih osjećanja, u formi “ja” i u okviru postojećih pravila i granica. On mora posjedovati određena iskustva iz određenih situacija koje će mu biti od pomoći u vođenju i usmjeravanju aktivnosti grupe. I pored navedenog, svaka grupa ima svoje specifičnosti tako da voditelj grupe sačinjava scenario toka rada u grupi, tehnike koje će biti primijenjene, priprema prostor i materijal za rad i uvijek je u pravom trenutku baš “tu”.

Kod kreativnog rada, kao što je izražavanje slikanjem, aktiviraju se resursi u simbolima, bojama, mnogostrukostima detalja, obilju struktura, fazama opuštanja.

Slika je pomoćnik koji ukazuje na ono što cvjeta i snaga kojom možemo ozeleniti zamrznuta životna polja. Ona postaje most između vanjskog i unutrašnjeg, između pedagoga i učenika, između učesnika grupe i terapeuta.

21

GLINA JE DRUGI NAČIN IZRAŽAVANJA

Rad glinom je dobar za pokazivanje osjećaja i oslobađanja bijesa, srdžbe, naročito agresivnih tendencija i drugih nepoželjnih manifestacija. Rad glinom je veoma učinkovit na razvoj funkcionalnosti motorike šake i prstiju.

Prije početka rada potrebno je zaštititi površinu na kojoj se modelira i pripremiti jednostavan pribor koji bi mogao biti od koristi: špicastu olovku, štapiće od sladoleda, drveni nožić, čačkalice, predmete zanimljivog oblika, posudicu sa vodom za vlaženje... Voditelj daje upute:

1. Zatvorite oči i osjetite glinu (kakva je: hladna, vlažna, mekana, tvrda, teška, glatka, grupa...).
2. Gnječite glinu. Dajte joj svoju toplinu ili hladnoću.
3. Između dlanova oblikujte kuglu.
4. Napravite prstom rupu kroz kuglu, napravite još jednu...
5. Ponovo oblikujte kuglu, mazite je.
6. Štipajte je, otkidajte manje i veće komade.
7. Stavite sve u jednu cjelinu.
8. Bacite je na pod više puta.
9. Udarite je dlanom lagano pa jako da se vidi otisak ruke.
10. Ponovo oblikujte kuglu, tapkajte je, gladite je, mazite je.
11. Sa objema rukama osjetite vašu loptu od gline.
12. Oblikujte nešto po sopstvenoj želji ili jednostavno prepustite neka ruke rade same.

“Napravio sam rupu u stijeni
za moju vaspitačicu.
Okolo je ograda da do nje niko
ne može doći.
Ovo je čuvar sa puškom da
ona odatle ne smije izaći”.

Hasan, 15 godina

23

Iz jedne cjeline u drugu
cjelinu. Glinu učinimo
“svojom” i
postepeno dolazimo
do oblika.

Sanela, učesnica seminara

*Ruke "poznaju" glinu.
Svako može pokazati svoju
sopstvenu originalnost.
Danijela i Leila,
učesnice seminara*

PRAKTIČAN PRIJEDLOG

za rad sa djecom kod kuće, u vrtiću, u školi kao odgojni i podsticajni metod

Kao mjesto za slikanje kod kuće može poslužiti dio zida, u nekom kutku, zaštićen papirom, tapetnim papirom ili plastičnom folijom...

Na stolu pripremiti manje i veće listove papira, boje, četkice, palete, posudicu sa vodom.

Neka dijete izabere list koji želi i uz vašu pomoć ga fiksira trakom na zid u visini njegovih očiju.

Neka dijete samo donese odluku o tome šta želi naslikati. Tako se aktiviraju krativne snage, podstiču uspavane klice njegovih sposobnosti i jačaju dječiji resursi.

Pokažite da se tome radujete i pustite neka dijete samo radi.

Pokažite da imate vremena, posmatrajte ga dok radi.

Nemojte dozvoliti sebi da objašnjavate i dajete uzor kako da nešto naslika. Time djetetu uskraćujete mogućnost da donese sopstvenu odluku. Ono bi uvijek radilo prema vašem uputstvu i očekivalo ga trudeći se da posmatrajući izraz vašeg lica uradi samo da bi se vama svidjelo.

Nemojte korigovati, kritikovati, a posebno objašnjavati šta predstavljaju predmeti, figure i boje kojima je dijete slikalo. To bi slomilo njegov svijet i uništilo mogućnost sopstvenog ispoljavanja. Izbjegavajte svaku vrstu procjene slike.

Ako vas npr. dijete pita:

“Kako ću nacrtati macu?” pokažite mu sliku mace i pitajte ga:

“Šta ima maca?”

“Ima glavu!”

“Hajde, nacrtaj glavu.”

“Šta ima na glavi?”

“Ima uši..... oči....!”

“Hajde nacrtaj!” i tako će uz vašu pomoć nastati njegov crtež mace. Tako pokazujete vaš interes i budete dječiju radoznalost.

Dječiji crtež ima vrijednost jer vas čini radosnim, tu priču nije bilo lako naslikati. Nemojte reći: “Nacrtaj nebo, sunce, ptice...” nego podstaknite dječiju maštu, dajte mu mogućnost odluke i slobodu izbora. Pitajte dijete: “Šta bi moglo biti u vazduhu?” Tako u vazduhu mogu da lete maslači, padaju zrele jabuke, lete baloni, avioni, a ptica nema jer su možda upravo tada odletjele. Možda osoba na ulici nije niko drugi nego čarobnjak.

Ponaked vam slika i priča može učiniti vidljivom ono što se događa u dječijoj duši i vrlo često stvoriti polje za igru i razgovor o onome što je očima nevidljivo. Budite tu u svakom trenutku: Ako zatreba još boje, možda novi list, zavrnuti mu rukav, nasuti čistu vodu...

Prirpemite sve za slikanje i u tom prostoru za igru bojama omogućite djetetu, jednom sedmično, sretno iskustvo samostalnog stvaralaštva.

POSEBNI LIČNI PODSTICAJI

Benjamin je star 14 mjeseci.

Dok sjedi u mom krilu stavljam pred njega papir i paletu sa bojama.

Moja je želja da se on igra bojama, a ja da osjetim doživljaj njegovog prvog iskustva.

On oprezno stavlja kažiprst u plavu boju, a zatim posmatra svoj obojeni prst.

Polako vodim njegovu ruku do papira i pomažem mu da šara plavom bojom.

On ponovo umače prst ali sada u drugu boju i protrlja ga sa ostalim prstima. Onda gleda u svoju obojenu šaku.

Polako polažem njegovu šaku na papir i pomažem mu da obojenom šakom klizi po papiru.

On to sad hoće sam... umače u boje... maže po papiru.

Njegovo ozareno lice i poneki glasovni izraz oduševljenja daje mi novi impuls i doživljaj vrijednosti prve "slike".

RIJEČI ZAHVALNOSTI

Izražavam iskrenu zahvalnost

...stručnom timu Centra za edukaciju i humani razvoj "Amica EDUCA" u Tuzli koji su mi ukazali povjerenje i omogućili dugogodišnje sticanje iskustva u radu sa odraslim primjenom metode "*Kreativno izražavanje slikanjem*".

...svim kolegama, studentima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakuleta i prosvjetnim radnicima, učesnicima stručnih seminara, na dragocjenim podsticajima.

...učenicima Zavoda za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju Tuzla i njihovim roditeljima na zajednički doživljenom i potvrđenom uvjerenju u vrijednost učinkovitosti ove metode.

LITERATURA

Bunčić, K., Ivković, Đ., Penava, A. (1994) Igrom do sebe, Zagreb, Alinea

Egger, B. (1980) Fascinacija slikanja. Bern: Zytglogge, Verlag.

Egger, B. (1982) Slikanje kao pomoć u učenju. Bern: Zytglogge, Verlag.

Krdžalić, N. (2004) Kreativno izražavanje slikanjem djece sa posebnim potrebama.

Tuzla: UG "Majke hendikepirane djece TK Tuzla".

Reddeman, L. (2005) Imaginacija kao snaga u liječenju. Stuttgart: Pfeiffer bei Klett-Cotta.

Tillmetz, E. (2000) Postavke familije. Zurich: Kreuz Verlag.

Centar za edukaciju i humani razvoj
AMICA **EDUCA**

Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama
u psihičkom i tjelesnom razvoju Tuzla
Krečanska 5, Tel/Fax: 00 387 35 281-427

Nesima Krdžalić je rođena 1951. godine u Bijeljini.

Dugo godina se bavi stručnim radom i primjenom programa u oblasti Kreativno izražavanje slikanjem namijenjenih edukacijskoj i metodičkoj praksi studenata i mješovitih grupa profesionalaca. Od 1998. godine se sistemski bavi uticajem ove metode na djecu sa posebnim potrebama. O tom radu je 2004. godine izdata publikacija: “Kreativno izražavanje slikanjem djece sa posebnim potrebama”.

Radi kao diplomirana defektologinja-mentorica u JU Zavod za odboj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju i stručni je saradnik Centra za edukaciju i humani razvoj “Amica EDUCA” u Tuzli.